

Panorama Siedmiogrodzka

Katarzyna Łomnicka

Panoramy malarskie cieszyły się w dziewiętnastowiecznej Europie ogromnym zainteresowaniem, a duża popularność tej formy prezentacji sztuki sprzyjała powstawaniu kolejnych dzieł. Jednym z uznanych twórców panoram malarskich był Jan Styka, malarz urodzony we Lwowie w 1858 roku. Był on najślynniejszym twórcą z artystycznej rodziny Styków, ojcem malarzy Tadeusza i Adama. Jan Styka studiował w latach 1877-1881 w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu, naukę kontynuował w Rzymie. W latach 1882-1885 kształcił się w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych pod kierunkiem Jana Matejki. Swoje umiejętności malarskie doskonalił w Paryżu, gdzie przebywał w latach 1886-1889. Po powrocie do kraju mieszkał początkowo w Kielcach, skąd pochodziła rodzina żony artysty, ale już w 1890 roku przeprowadził się do Lwowa, gdzie miał pracownię własną. W okresie lwowskim powstały najważniejsze prace Styki – kolejne panoramy malarskie, tak modne pod koniec XIX wieku.

Tadeusz Styka (1889-1954) „Portret ojca Jana Styki w Garches”, 1908 rok, źródło: Muzeum Narodowe we Wrocławiu.

W 1900 roku artysta wyjechał ponownie do Paryża i mieszkał tam przez kolejne lata. W tym czasie odbywał podróże artystyczne do Stanów Zjednoczonych, Włoch oraz Grecji. W 1910 roku osiadł na stałe na malowniczej włoskiej wyspie Capri, która na przełomie XIX i XX wieku stała się idealnym miejscem pobytu dla artystów (wille na wyspie posiadali pisarz Axel Munthe, poeta Rainer Maria Rilke, a także polscy malarze Jan Styka i Roman Bratkowski). Styka zmarł w Rzymie w 1925 roku. W 1959 roku jego prochy przeniesione zostały na cmentarz Forest Lawn Memorial Park w Los Angeles, gdzie pochowany został także syn artysty Tadeusz Styka i gdzie od lat w specjalnym pawilonie prezentowana jest panorama Jana Styki Golgota, znana tam pod nazwą Ukrzyżowanie.

Jan Styka był członkiem Akademii św. Łukasza w Rzymie, zdobywcą wielu nagród i uczestnikiem wystaw, między innymi na Salon d'Automne w Paryżu. Artysta zasłynął przede wszystkim jako twórca obrazów o tematyce historycznej, batalistycznej, był autorem kompozycji o treściach alegorycznych i religijnych, malował portrety znanych osobistości, artystów i przyjaciół. Ponadto był inicjatorem i współtwórcą kilku sławnych panoram malarskich, jak Panorama Raclawicka (w zbiorach Muzeum Narodowego we Wrocławiu), Panorama Siedmiogrodzka (zachowana we fragmentach, głównie w zbiorach Muzeum Okręgowego w Tarnowie), Golgota (znajdująca się w Stanach Zjednoczonych) oraz panorama Męczeństwo chrześcijan w cyrku Nerona (zaginiona).

Styka zajmował się również ilustratorstwem, wykonał między innymi cykl ilustracji do powieści Quo vadis? Henryka Sienkiewicza, które prezentował w swojej willi Certosella na Capri; ilustrował ponadto Odyseję Homera.

Pierwszą panoramą powstałą z inicjatywy Jana Styki we współpracy z Wojciechem Kossakiem i gronem kilku artystów była Panorama Raclawicka ukończona w 1894 roku. Panorama Raclawicka odniosła ogromny sukces zarówno w kraju, jak i na zagranicznych prezentacjach. Pokazana w Budapeszcie na przełomie 1896 i 1897 roku stała się inspiracją do powierzenia Styce namalowania panoramy uświetniającej Wiosnę Ludów i powstanie węgierskie z lat 1848-1849.

Jan Styka zamówienie przyjął, a jako temat przyszłej panoramy wybrał motyw bitwy pod Sybinem w dniu 11 marca 1849 roku, w której udział brała armia dowodzona przez generała Józefa Bema. Sceny bitewne ukazywały moment zdobycia przez oddziały węgierskie Sybina bronionego przez wojska

austriackie i rosyjskie. Panorama Siedmiogrodzka znana była także pod tytułami: Bitwa pod Sybinem, Bem w Siedmiogrodzie oraz Bem i Petöfi.

„Portret Petöfięgo na koniu na tle taboru”, 1897 rok,
źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie.

„Koszycy szturmują most na potoku Krumm”,
1897 rok, źródło: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

Do współpracy przy malowaniu panoramy Jan Styka zaprosił malarzy lwowskich Tadeusza Popiela i Zygmunta Rozwadowskiego oraz Michała Gorstkię Wywiórskiego. Rozwadowski i Popiel byli artystami wykształconymi w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych w pracowni Jana Matejki, a następnie w akademii w Monachium. Związani byli ze Lwowem i tamtejszym środowiskiem artystycznym.

W monachijskiej Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych studiował również Michał Gorstkię Wywiórski, który będąc świetnym pejzażystą brał udział w malowaniu wielu ówczesnych panoram. W tworzeniu Panoramy Siedmiogrodzkiej uczestniczyli także zaproszeni przez Stykę malarze węgierscy Tihamér Margitay, Béla Spányi, Pál Vágó oraz Leopold Schönchen, artysta niemiecki specjalizujący się w malowaniu partii nieba. Cała Panorama liczyła 15 metrów wysokości i miała 120 metrów obwodu. Malowana była w budynku rotundy w Parku Stryjskim we Lwowie od kwietnia do września 1897 roku. Podobno ta mała Styka z Węgrami się kłóci chodzi po Lwowie i trąbi, że Węgrzy nic nie umieją i że on musi wszystko przemalowywać (winszuję, to będzie śliczna panoramka), pisał sarkastycznie Wojciech Kossak w liście do żony, skłócony z Janem Styką od czasu konfliktu wokół Panoramy Raclawickiej.

W podobnie złośliwej formie pisano o Styce w 1895 roku na łamach „Przeglądu Tygodniowego”: Ów mistrz jest specjalistą od urządzenia geszeftów panoramowych, które on wymyśla, a inni za niego robią, przy czym on zarabia. Opinia ta była zdaje się zupełnie nieprawdziwa, szczególnie w przypadku Panoramy Siedmiogrodzkiej. Dzieło odniosło wprawdzie duży sukces artystyczny, jak i frekwencyjny, ale mimo tego Jan Styka napotkał trudności w uzyskaniu wynagrodzenia za pracę.

Panorama pokazana została w 1897 roku najpierw we Lwowie, a następnie na Węgrzech, gdzie spotkała

się z niemal entuzjastycznym przyjęciem. Po raz ostatni w całości wystawiono ją w rotundzie przy ulicy Karowej w Warszawie w 1907 roku. Rok później zdesperowany artysta pociął dzieło na mniejsze fragmenty kadrowane w taki sposób, aby uzyskane obrazy były spójne kompozycyjnie, wówczas też sygnował swoim nazwiskiem większość prac.

„Przedmieścia Sybina, piechota rosyjska w odwrocie”, 1897 rok, źródło: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

Artyści podczas malowania Panoramy Siedmiogrodzkiej, 1897 rok, fot. Archiwum Muzeum Okręgowego w Tarnowie.

„Konny posłaniec, huzar na koniu”, 1897 rok, źródło: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

Kilka obrazów z fragmentami Panoramy Siedmiogrodzkiej zaprezentowano na przełomie lat 1930/1931 w Pałacu Sztuki w Krakowie w ramach wystawy malarstwa rodu Styków. Potem dzieło popadło w zapomnienie.

Ponowne zainteresowanie dziejami Panoramy Siedmiogrodzkiej nastąpiło pod koniec lat 70. ubiegłego wieku, kiedy to Muzeum Okręgowe w Tarnowie nabyło do swoich zbiorów pierwszy fragment z przedstawieniem rannego huzara.

Pocztówka z fragmentem Panoramy Siedmiogrodzkiej.

„Fragment Panoramy Siedmiogrodzkiej”, 1897 rok, fot. Salon Dziel Sztuki Connaissanceur, własność Muzeum Okręgowego w Tarnowie.

Żmudne badania archiwalne i kwerendy przeprowadzane przez muzealników w kraju i za granicą

dostarczyły cennych informacji o miejscu przechowywania blisko 40 kolejnych obrazów tworzących Panoramę, z których część udało się przez lata pozyskać do kolekcji muzealnej. Obecnie Muzeum Okręgowe w Tarnowie jest w posiadaniu ponad 20 prac, a pojedyncze obrazy z Panoramy Siedmiogrodzkiej znajdują się ponadto w Muzeum Narodowym w Warszawie, w kilku innych muzeach krajowych oraz w kolekcjach prywatnych.

Nie jest znana dokładna ilość obrazów, które Jan Styka uzyskał dzieląc Panoramę na fragmenty. W opracowaniach tematycznych podawana jest przypuszczalna liczba 100 obrazów, tak więc rynek antykwareczny nadal może oczekiwać na pojawienie się kolejnych fragmentów tej monumentalnej kompozycji.

„Fragment Panoramy Siedmiogrodzkiej”, 1897 rok, źródło: Desa Unicum.

„Rozbicie rosyjskiej artylerii przez huzarów”, 1897 rok, źródło: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

„Ułani polscy”, 1897 rok, źródło: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

„Fragment Panoramy Siedmiogrodzkiej”, 1897 rok, źródło: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

Źródła:

- Romuald Nowak, Ku wolności. Polskie panoramy batalistyczne, Wrocław 2018
- Andrzej Szpunar, W poszukiwaniu Panoramy Siedmiogrodzkiej. Nowe nabytki i odkrycia
- Wojciech Kossak, Listy do żony i przyjaciół, oprac. Kazimierz Olszański, t. II, Kraków 1985